

Människor som tigger

En kvalitativ studie om socialarbetares framställningar av människor som tigger.

Av Johanna Hjertstedt

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
HT14

Handledare: Lars B Ohlsson

Abstract

Authors: Johanna Hjertstedt

Title: "People begging. A qualitative study of social workers constructions of beggars"

Supervisor: Lars B Ohlsson

Assessor: Marianne Larsson Lidahl

Previous research has shown that people that are begging are negative viewed in the society. The aim of this study was to investigate and analyse how social workers, whom shall work according to the ethical framework, construct the people that are begging. The study has used a qualitative method where a semi-structured interview format has been used to collect the material. The respondents in the study have been social workers in the public sector and social workers that are conducting voluntary work in Sweden. Five people were interviewed and the theoretical approach was based on the social constructionism perspective, the theory of categorization, norms and normalization. The result of the study showed that the social workers in this study generally constructed the same picture of people that are begging. The beggars were presented by the social workers as coming from Romania and Bulgaria, belonging to the ethnic group of Roma and are tending to be categorized as beggars on the basis of where they are coming from. The beggars were also described as poor people, without education and work experience. The social workers of this study constructed the beggars as exposed and excluded from the society, both in the home country and in Sweden, because they are Roma. The conclusion is that the picture that is constructed by the social workers corresponds to the previous research about the negative picture constructed by the society. The social workers have basically an empathetic and sympathetic view of beggars. However, the social workers tend to construct the beggars as "the others", and as a different and abnormal category that deviates from the Swedish norm about how to behave.

Keywords: beggars, begging, produce, social workers, social constructionism

Förord

Jag vill tacka min handledare Lars B Ohlsson för all din feedback och stöttning i mitt arbete. Jag vill även tacka min mamma och vän Sofie som har stöttat och hjälpt mig i mitt arbete med denna studie. Till sist vill jag tacka alla socialarbetare som ställde upp för intervju.

Johanna Hjertstedt

Lund januari 2015

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Problemformulering.....	5
1.2 Syfte och frågeställningar.....	6
1.3 Förtydligande	6
2. Bakgrund	7
2.1 EU och situationen för EU-medborgare.....	7
2.2 Tiggarens rätt i det svenska samhället.....	8
2.3 Synen på tiggaren ur ett historiskt perspektiv	8
3. Tidigare forskning	9
3.1 Bilden av tiggare och tiggeri	10
3.2 Aktuell forskning om tiggaren i Norden	11
3.3 Tiggaren i europeiska länder - Andra sätt att se på tiggarens problematik.....	11
3.4 Framställningar av tiggaren och dess påverkan på samhället och medborgaren...	12
4. Teorier och teoretiska utgångspunkter	14
4.1 Socialkonstruktivism som teoretisk utgångspunkt	14
4.2 Kategorisering.....	15
4.3 Normer och normalitet.....	16
5. Metod och urval	17
5.1 Metodval	17
5.2 Semistrukturerad intervju.....	18
5.3 Metodens förtjänster och begränsningar.....	18
5.5 Tillförlitlighet	20
5.6 Förförståelse.....	21
5.7 Genomförande.....	21
5.8 Bearbetning och kodning av materialet.....	22
5.9 Etiska överväganden	22
5.10 Beskrivning av de intervjuade.....	24
6. Resultat och analys	25
6.1 Socialarbetarens framställning av tiggaren	25
6.1.1 Framställning utifrån ursprung	26
6.1.2 Konstruktionen och beskrivningen av tiggaren	28
6.1.3 Det avvikande beteendet	30
6.1.4 Bilden av tiggaren som kriminell.....	32
6.2 Socialarbetarens framställning av tiggarens situation.....	33
6.2.1 Den komplexa utsattheten.....	33
6.2.2 Ett dubbelt utanförskap	35
6.3 Socialarbetarens normativa syn på tiggaren och dennes situation.....	37
6.4 Socialarbetarens framställning om varför människor är i Sverige och tigger	39
7. Slutsatser	41
7.1 Slutdiskussion	43
8. Referenser	45
9. Bilagor	48
9.1 Bilaga 1 Intervjuguide.....	48
9.2 Bilaga 2 Intervjuinformation till respondenter	49

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Att tiggare är ett omtalat och aktuellt ämne i Sverige är något som inte går att ta miste på i dagens samhällsdebatt. En överblick över antal publicerade artiklar med sökordet tiggare vittnar om dess expanderings. År 2013 publicerades 1850 artiklar med detta sökord, idag år 2014 när denna uppsats skrivs, ligger siffran på 6644 publicerade artiklar (Mediearkivet 2014). Svenska Akademiska ordboken ger följande definition av ”tiggare”:

[...] en person som ihärdigt inställsamt och dylikt ber bönfaller (om ngt)
(Svenska Akademiens Ordbok 2003).

Historiskt sett har tiggare varit förknippad med fattigdom, yttersta nöd, lösdriveri och kriminalitet. Tiggeri är ett av de äldsta sätten att överleva för de fattigaste människorna. Attityden till tiggare är enligt forskning densamma idag som den var för flera hundra år sedan. Tiggare betraktades nu som då vara asociala och kriminella och därmed ett hot mot den allmänna säkerheten och en fara för samhället (Mäkinen 2013).

Sverige blev medlem i Europeiska unionen 1995. EU utgörs av en inre marknad med fri rörlighet för varor, tjänster, personer och kapital (Europa 2014). Mäkinen (2013) menar att det har skett en enorm migration av östeuropeiska romer till Västeuropa sedan fler länder anslöt sig till EU år 2007. Anledningen till att dessa människor tar sig till Sverige är i hopp om att kunna finna ett bättre liv, genom att tigga på gatorna (ibid).

Medborgarna i Norden har uppfattningen att fattigdom har med staten eller samhället att göra. Det är statens ansvar att ta hand om de människor som inte kan tillgodose sina grundläggande behov. Den sociala välfärden i Norden bygger på att staten har en stor och stark roll samt att medborgarna arbetar och betalar skatt. I detta system passar inte en människa som tigger in eftersom de inte bidrar till välfärden utan utnyttjar andras välvilja (Mäkinen 2013).

Trots det nordiska synsättet visar Alenius (2012) att romer som tigger framställs som - en underlig grupp, definitivt annorlunda, en typisk representant för ”den andra” i en studie gjord på kvällstidningar i Finland. Att romer blir avvisade och misstänkta av medborgarna i Finland har romerna sig själva att skylla för. Även de svårigheter och problem som romerna möter är deras eget ansvar. Kvällstidningarna framförde flera gånger det faktum att romerna som

befinner sig i Finland har sitt ursprung från Rumänien vilket även bidrog till en negativ uppfattning om Rumänien som land (ibid).

Utifrån ovanstående beskrivningarna framställs tiggare tillhöra en grupp som är negativt sedd och bemött av samhället. I Sverige bygger det sociala arbetets värdegrund på de etiska begreppen människovärde, humanitet, solidaritet och mänskliga rättigheter (Blennberg 2006). Blennberg (2006) skriver att den uppmärksamhet som riktas till olika utsatta grupper av människor också är ett mått på samhällets empati och moraliska känslighet. Hur talar de som inom det sociala arbetet ska arbeta efter denna etiska grund om människor som tigger i Sverige? Hur ser de på tiggarnas situation här i Sverige?

I min uppsats kommer fokus att riktas mot hur socialarbetare som arbetar inom offentlig- respektive frivilligsektor framställer människor som tigger. Då det enligt tidigare forskning förekommer en negativ bild av tiggaren finns det anledning att problematisera denna bild och studera hur socialarbetare framställer tiggaren då det är denne profession som i sitt arbete ska arbeta utifrån den etiska värdegrunden, samt verka för social förändring (Meeuwisse & Swärd 2006).

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur människor som tigger framställs av socialarbetare inom offentlig och frivillig sektor i mellanstor stad i Sverige.

- Hur kategoriserar socialarbetare människor som tigger?
- Hur framställer socialarbetare tiggarens situation?
- Vilka skäl anger socialarbetare till att människor tigger?

1.3 Förtydligande

Jag kommer i studien att använda ordet socialarbetare som samlingsord för både socialarbetare inom den offentliga sektorn och socialarbetare inom den frivilliga sektorn.

2. Bakgrund

Jag kommer i nedanstående avsnitt redogöra för bakgrundsfakta gällande tiggarens situation i EU och Sverige idag samt vad det finns för rättigheter i Sverige för att ge läsare en inblick gällande situationen för människor som tigger. Därefter beskrivs synen på tiggaren ur ett historiskt perspektiv.

2.1 EU och situationen för EU-medborgare

Ett av EU-departementets direktiv handlar om fri rörlighet för personer, tjänster, varor och kapital. Detta ger EU-medborgaren möjlighet att bosätta sig i länder som ingår i EU under en period av högst tre månader. Direktivet bygger på att medborgarna själva ska kunna försörja sig. Den nuvarande migrationen av romer som har skett till länder i västra Europa inleddes efter att Bulgarien och Rumänien blev medlem i EU år 2007. Dessa östeuropéer har sökt sig till länderna i väst för att kunna försörja sig, detta främst genom att tigga på gatorna (Mäkinen 2013). Länderna tillhör de allra fattigaste medlemsländerna, vilket har medfört att Sverige har blivit medvetna om att det finns mycket fattiga människor som lever utanför samhället. Dessa människor har inga förutsättningar till att ordna sitt uppehälle under sin tid i Sverige vilket gör att de söker sig till kyrkor, frivilliga organisationer, socialtjänsten eller andra verksamheter. Under sin tid i Sverige lever dessa människor under oacceptabla förhållanden (Länsstyrelsen 2014).

EU:s medlemsländer har lovat att främja mänskliga rättigheter och minoriteters rättigheter, social utveckling och bättre levnadsnivå. Trots detta finns det ökade marginaliseringar av grupper, exempelvis romer, som måste tigga för sin överlevnad. Politiker på alla nivåer diskuterar frågan om hur man ska hantera och svara på de romska tiggarna. Flera länder har hanterat frågan genom att kriminalisera tiggeri (Mäkinen 2013).

Migration av EU-medborgare är ett nytt fenomen i Sverige och det har kommit att handla om en ny social problematik att ta ställning till som i sin tur berör samhället på flera olika sätt (Länsstyrelsen 2014).

2.2 Tiggarens rätt i det svenska samhället

Enligt tidigare forskning är de människor som tigger på gatorna i städerna runt om i Norden EU-medborgare (Alenius 2012, Engebrigtsen 2012, Mäkinen 2013). EU-medborgare har rätt att vistas i Sverige i upp till tre månader utan uppehållstillstånd. Denne person har rätt att söka ekonomiskt bistånd eller annan hjälp enligt socialtjänstlagen och få sin sak prövad. Socialtjänsten måste i varje enskilt fall bedöma om denne person har uppehållsrätt i Sverige eller inte. Om personen arbetar eller söker arbete räknas denne ha uppehållsrätt och därmed har denne samma rätt som svenska medborgare men det innebär också att man har skyldighet att bidra till sin egen försörjning (Socialstyrelsen 2014). Så här bedömer socialstyrelsen de EU-medborgare som kommer till Sverige och tigger:

EU- och EES-medborgare som bedöms sakna uppehållsrätt i Sverige, exempelvis någon som sökt sig hit utan realistiska möjligheter att göra sig gällande på den svenska arbetsmarknaden och därför till exempel måste tigga för sin försörjning, har som huvudregel endast rätt till nödvändig hjälp för att avvärja en akut nödsituation. Vad det är måste socialtjänsten bedöma från fall till fall. I praktiken innebär det ofta enstaka bistånd till mat, logi, och resa tillbaka till det land som EU- eller EES-medborgaren kommer ifrån (Socialstyrelsen 2014).

2.3 Synen på tiggaren ur ett historiskt perspektiv

Ett av de äldsta sätten för de fattigaste människorna i samhället att försörja sig är genom att tigga (Mäkinen 2013). Under medeltiden var tiggaren i de katolska länderna föremål för hjälpsam omsorg. Vem som var den verkliga välgöraren kunde diskuteras, givaren var den som gav sin gåva men tiggaren var den som gav den andre möjlighet att utföra denna goda gärning. Denna goda syn försvann sedan och ersattes av det lutherska synsättet där det var en plikt att försörjas sig själv och inte be andra om hjälp (Meeuwisse & Swärd 2013). Tiggeri var inte förbjudet men staten ingrep inte i några fattigdomsproblem eftersom man ansåg att det var en ordningsfråga (Geremek 1991), dock ingrep staten i vissa fall för att lindra nöden exempelvis genom att upprätta anstalter för nödställda barn och äldre (Meeuwisse & Swärd 2013).

I Sverige har det funnits lagar som reglerat lösdrivare och förbud att hysa tiggare. Under 1500-talet förbjöds tiggeri med undantagsregeln att man fick tigga om man hade ett tiggarpass som utfärdades av biskopen och meddelades i sockens kyrka (Beijer 1999).

Samhällsteoretiker har i alla tider ställt frågan hur man ska avlägsna tiggeri och ge arbete åt människor som lever i fattigdom. Under 1800-talet ansågs samhällsutveckling och det ekonomiska systemets funktionssätt vara orsaker till den rådande fattigdomen (Geremek 1991). Vid denna tid identifierades människans arbetskraft med dennes sociala status, en tiggares karaktär bestämdes av hans värdighet att få stöd från andra, vilket i sin tur berodde på om han var arbetsoförmögen, oförmögen att hitta ett arbete eller ovillig till att arbeta. Tiggare kunde bli tvingade till att arbeta och om man var ovillig kunde följden bli att man skickades i fängelse. De som inte kunde arbeta ansågs vara berättigade till att få hjälp (Mäkinen 2013).

3. Tidigare forskning

Inom det område jag har valt att studera, vilket är socialarbetares framställning av människor som tigger, har jag inte funnit så mycket aktuell och relevant forskning. Då jag har sökt forskning har jag använt databaserna LuB-search, socINDEX och Libris och använt sökorden tiggare, socialarbetare, beggars, begging, social workers. Tiggare har en nära koppling till fattiga och forskning om fattigdom finns det mycket av. Geremek (1991) som jag har hänvisat till i den historiska bakgrunden är en forskare som har forskat inom fattigdomsområdet. De svenska forskarna Swärd (se Hans Swärd (2010) "Fattigdom i forskning") och Salonen (se Michael O'Brien & Tapio Salonen (2011) "Child poverty and child rights meet active citizenship: A New Zealand and Sweden case study") har genomfört ett antal forskningsprojekt om den fattigdom som existerar i Sverige.

Mestadels behandlar den forskning som finns tiggaren ur ett historiskt perspektiv. Någon aktuell forskning om tiggare i Sverige har jag inte funnit i mina sökningar, utan endast några rapporter gjord av kommuner och frivilligorganisationer. Det finns däremot internationella forskningsartiklar om tiggare men dessa behandlar ofta området utifrån andra perspektiv än det som är relevant för min studie. Den forskning jag har valt att använda i min studie är den

forskning som behandlar tiggaren i realtid och som beskriver synen på tiggaren utifrån olika perspektiv.

Ovan redovisad forskning visar på att majoriteten av genomförd forskning fokuserar på EU-medborgare, således romer, som tigger. Att hitta specifik forskning som behandlar socialarbetarens syn på tiggare har jag inte funnit men den forskning jag har valt ut berör framställningen av människor som tigger på olika vis.

3.1 Bilden av tiggare och tiggeri

I artikeln ”Are there fundamental rights for roma beggars in Europe?” belyser Virpi Mäkinen (2013) den romska tiggarens situation och tar upp de moraliska dilemman som denne möter i de nordiska länderna. Tiggaren har varit och är än idag föremål för diskussioner om yttersta nöd, lösdriveri, fattigdom och kriminalitet. Historiskt sätt menar Mäkinen att bilden av tiggaren knappt har förändrats, attityden är den samma idag som den var för flera hundra år sedan. Än idag anses tiggaren vara asocial och kriminell och därmed ett hot mot den allmänna säkerheten och en fara för samhället. Mäkinen hävdar att romerna tillhör en kategori av ”andra klassens medborgare” då flera miljoner av dem måste tigga runt om i Europa eftersom deras grundläggande rättigheter inte uppfylls i deras hemländer eller inom EU (ibid).

Mäkinen (2013) menar att bilden av tiggeriet skiljer sig åt då det finns olika uppfattningar om vad det innebär. Definitionen kan skilja sig beroende på om man ska tala om tiggeri som en inkomstkälla eller ej. Mäkinen menar att tiggeri innebär en uppmaning om att få en gåva från någon, vanligtvis en liten summa pengar, för sitt personliga bruk eftersom man inte har någon inkomst eller att inkomsten inte är tillräcklig för mat och hushåll (ibid). Engebrigtsen (2012) anser att tiggeri har samma funktion som ett arbete har, att man tigger för att man ska få en inkomst, därmed blir det en inkomstgenererad aktivitet. Det talas även om två typer av tiggeri, passiv och aggressiv. Mäkinen (2013) beskriver att den passiva tiggaren är den tiggare som ofta sitter tyst och ber om pengar genom att hålla ut en hand eller en kopp. Aggressivt tiggeri innebär en mer tvingande uppmaning till att ge en gåva, exempelvis att man går efter människor för att få pengar eller är använder faktiska hot (ibid).

3.2 Aktuell forskning om tiggaren i Norden

Under de senaste åren har det skett en enorm migration av östeuropeiska romer till Norden (Mäkinen 2013). Mäkinen (2013) menar att romerna söker sig till Norden i tron om att få ett bättre liv, detta genom att tigga på stadens gator. I Engebrigtsens (2012) artikel utvecklas denna migration genom att beskriva att människor från Rumänien och Bulgarien som kommer till Norden har svårt att få jobb här eftersom att deras EU-medlemskap är begränsat vilket gör det svårt att få ett lagligt arbete, även faktumet att de oftast inte har någon utbildning eller arbetserfarenhet bidrar till denna svårighet. Detta gör att tiggeri och andra arbeten som inte kräver arbetstillstånd blir det enda tillvägagångsättet till försörjning för dessa människor (ibid).

De institutioner som finns inom välfärdsstaterna är utvecklade innanför dess ramar, detta menar Engebrigtsen (2012) har gjort att det bildats nya fattiga grupper med bostadslösa tiggare och lösdrivare från andra länder. Dessa nya grupper har välfärdsstaterna inte möjlighet att bemöta utan dessa människor blir beroende av andra medborgares välvilja. Det är dock många frivilliga organisationer som är involverade i tiggarens situation. Kyrkan tillsammans med Frälsningsarmén är ett exempel på frivilliga organisationer som har försvarat tiggarens rättigheter och erbjudit dem hjälp. Det har även bildats frivilliga organisationer som specifikt syftar till att hjälpa utländska tiggare (ibid). Att människor kommer och tigger i andra länder menar Mäkinen (2013) beror ofta på att de befinner sig i ett akut behovsläge.

3.3 Tiggaren i europeiska länder - Andra sätt att se på tiggarens problematik

Denna artikel från Kennedy och Fitzpatrick (2001) utgår från en studie gjord i Glasgow och Edinburgh, till skillnad från många andra artiklar skriver författarna inte om romer eller EU-medborgare som tigger utan om tiggare som är medborgare i staden, och deras egen uppfattning av tiggeriet.

Kennedy och Fitzpatrick (2001) konstaterar att tiggeri har blivit alltmer synligt under de senaste åren i större städer runt om i västvärlden. De har undersökt förhållandet mellan att vara uteliggare och tiggare, varför människor har hamnat i denna problematik samt vägar ut ur

problematiken. De åtgärder som välfärden har vidtagit för tiggare har enligt studien varit samma åtgärdsstrategier som används för att ta itu med uteliggare. Dessa åtgärder ansågs vara bristfälliga eftersom de människor som tigger inte behöver befinna sig i hemlöshet (ibid).

Kennedy och Fitzpatrick (2001) menar att man måste studera dessa problemområden i ett större socialt sammanhang. Att människor ägnar sig åt tiggeri menar författarna ska ses som en produkt av socialt utanförskap snarare än en enskild företeelse. Denna sociala utestängning kan innebära att människorna befinner sig i en långsiktig utsatthet och fattigdom. Åtgärder bör därmed riktas åt att motverka socialt utanförskap (ibid).

Kennedys och Fitzpatricks (2001) studie visar emellertid att det finns ett samband mellan att vara uteliggare och tigga, detta eftersom många av de som hade blivit uteliggare sedan började tigga. Författarna kom fram till att människor som tigger ofta har valt att tigga för att inte behöva ägna sig åt kriminalitet. Att tigga sågs som ett ärligt och lagligt sätt att tjäna pengar på. Tiggeri var dock inte något lätt eller önskvärt alternativ utan var förenat med förnedring och föremjukning, för att klara av att tigga drack tiggarna ibland alkohol eller droger (ibid).

3.4 Framställningar av tiggaren och dess påverkan på samhället och medborgaren

Nedan redovisar jag två artiklar som belyser medias bild av romer som tigger. Första artikeln belyser medias bild av romer som kommer till Finland för att tigga. Jag ansåg att denna forskning var relevant på så vis att den ger en ökad förståelse för hur olika framställningar av ett fenomen kan bidra till samhällets (individens) uppfattning om denna företeelse. Den andra artikeln belyser medias bild av romer som tigger i Norge.

Alenius (2012) har undersökt hur två kvällstidningar och en dagstidning från Finland framställer bilden av romska EU-medborgare i Finland mellan åren 2008-2011. Studien visar att framställningen av romerna skiljde sig åt mellan tidningarna samt mellan tidsperioderna. Människor som tiggade hade generellt inte setts till i Finland innan år 2008. Romerna ägnade sig åt tiggeri, vilket var något som folk i Finland inte var vana vid. Kvällstidningarna började

skapa en bild av romerna som en konstig och annorlunda grupp som avvek från de finländska medborgarna. Dagstidningen hade en mer neutral ton och framställde romerna ur ett mer sympatiskt synsätt, men romerna hänvisades nästan alltid till en ”annan” grupp men att denna grupp skulle behandlas lika och rättvist. År 2010 blev dock bilden av romerna mer enad, antalet romer hade ökat i Finland och detta bidrog därmed till en negativ bild. Under samma tidpunkt försökte politiker i landet förbjuda tiggeri eftersom man ansåg att det var ett problem, vilket konfirmerar samhällets negativa attityd till dessa människor (ibid).

Finland beslutade år 2010 för att betala romernas hemresa, vilket resulterade i en vrede där kvällstidningar skrev att tiggarna tog pengar men lämnade inte landet. Detta menar Alenius (2012) bidrog till uppfattningen om att romer är ”bedragare och kriminella som utnyttjar omedvetna finländare”. Det faktumet att romerna fick pengar gjorde även att medborgarna kände sig orättvist behandlade då romerna inte hade gjort sig förtjänta av dessa pengar. Sammanfattningsvis blev föreställningarna om romerna negativ, de beskrevs som en utstött grupp som upplevdes som främmande, annorlunda som hade fått pengar på fel grunder och dessutom utnyttjat denna förmån (ibid).

Alenius (2012) skriver att romerna beskrivs som brottslingar och bedragare eftersom tiggeriet ansågs vara organiserat. Bilden av tiggeri tog sig uttryck i att vara ett fall av bedrägeri. Tiggarna var därmed inte människor i nöd utan de agerar bara på ett sådant vis för att väcka medlidande hos finländarna. Situationen som romerna befann sig i sade man var något som de själva hade att skylla sig för, även den negativa attityd som de möttes av från finländarna var något de själva hade gjort sig förtjänta av. Alenius hävdar att tidningarnas framställning, vare sig den är positiv eller negativ, har en stor inverkan när det gäller människors bildande av åsikter, attityder och världsbilder (ibid).

I Norge har media sedan tiggarna började komma till gatorna uppmärksammat dessa men framställningen av tiggaren har varit skiftande. Bilden har antingen varit att tiggaren ingår i en kriminell verksamhet eller att de är offer för människohandel. De norska medborgarna har haft föreställningen om att tiggarna inte är fattiga utan att de endast är i Norge för att ”lura oss”. Denna föreställning kan tänkas komma ifrån att tiggarna låtsas ha funktionshinder utan att de faktiskt har det. Inga påståenden om att tiggaren skulle vara offer för människohandel eller vara kriminell har bekräftats av polisen. Befolkningen upplever ofta tiggaren som en plåga då tiggaren förstör upplevelsen av att kunna gå i staden som en fri människa, detta

eftersom man ständigt konfronteras med att ge en gåva till tiggaren. Dock är synen på den tiggande utlänningen och den tiggande narkomanen är skilda, narkomanen ses som oskyldig på grund av hans öde (Engebrigtsen 2012).

4. Teorier och teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel kommer jag att redogöra för den teoretiska förståelseramen som jag kommer att använda mig av i analysen av min empiri. Teorier säger något om sambandet mellan fenomen och anordnar fakta till en begriplig enhet och används för att förklara eller öka förståelsen för fenomenet som studeras (Thomassen 2012). Jag har valt socialkonstruktivism som övergripande teoretisk utgångspunkt i studien och den kommer nedan att beskrivas tillsammans med teorier om kategorisering och normer och normalisering som också ingår i min teoretiska ram. Kategorisering och normer och normalisering är två teorier som har nära koppling tillvarandra, vilket innebär att dom ibland kommer att gå in i varandra i beskrivningarna.

4.1 Socialkonstruktivism som teoretisk utgångspunkt

Utifrån syftet att studera hur socialarbetare framställer människor som tigger finns det anledning att ha socialkonstruktivism som utgångspunkt då det finns olika sätt att tolka och förstå dessa framställningar. Eftersom språket har en viktig roll i hur vi uppfattar verkligheten kan man anta att socialarbetarens framställning av människor som tigger får en avgörande betydelse i arbete med dessa människor.

Inom socialkonstruktivismen ser man ”verkligheten” som socialt konstruerad, denna verklighet står ständigt i omförhandling. Det som är intressant inom socialkonstruktivismen är den interaktion och de processer som skapar våra uppfattningar om omvärlden (om hur saker och ting är) och de konsekvenser som blir följderna av dessa uppfattningar (Jönson 2010). All kunskap ses som socialt konstruerad, både den kunskap som vi tror på såväl som den vi inte tror på (Sahlin 2013). Social konstruktivism tar därmed inte det direkta eller omedelbara för

givet utan försöker avslöja fenomenet som en ytlig företeelse som styrs av bakomliggande ”verkliga” betydelser (Wenneberg 2010).

Verkligheten ses inte som objektiv utan människor använder kategorier för att kunna begripliggöra den. Ett exempel är hur vi människor uppfattar kön. Vår uppfattning är att det finns två kategorier av människor, män och kvinnor. Socialkonstruktivism ifrågasätter denna uppfattning och utgår från att en man och en kvinna mer ska ses som reflektioner av naturligt återkomna typer av människor. Enligt socialkonstruktivism skulle vi lika gärna kunna dela upp människor i långa och korta i stället för i kön (Burr 2003).

Beroende på vilket perspektiv eller synvinkel vi har på verkligheten uppfattar vi den olika. Språket är socialt konstruerat och något som vi människor skapar tillsammans, därmed blir också människors uppfattning av och kunskap om verkligheten socialt konstruerad (Wenneberg 2010). Vårt sätt att förstå världen får vi från andra människor och när människor pratar med varandra konstrueras världen. Vi föds in i en värld där begrepp och kategorier existerar och används av medmänniskor i vår omvärld, genom vårt språk reproducera vi detta tillsammans med våra medmänniskor (Burr 2003).

4.2 Kategorisering

Genom att använda teorier om kategorisering kan jag analysera hur socialarbetaren genom framställningen av individer som tiggare placeras i kategorier.

Kategorisering av individer har alltid varit centralt inom det sociala arbetet. Social kategorisering handlar om hur man genom att kategorisera individer gör en uppdelning mellan individen som exempelvis normal och onormal, social och asocial (Meeuwisse 2007). I denna kategorisering menar Meeuwisse (2007) att det existerar en maktaspekt i uppdelning av individer eftersom att det innebär att vissa får tillgång till resurser och vissa inte (ibid). Att benämna utsatta och svaga grupper för rätt saker tycks vara känsligt, därav sker det ofta begreppsförändringar för dessa grupper (Börjesson & Palmblad 2008). I organisationer där man arbetar med mänskliga svårigheter behöver man använda kategorisering för att få ordning och reda, nå förståelse (ibid) samt för att lättare kunna hantera individer (Meeuwisse 2007). Därmed blir kategorianvändningen en viktig del inom socialt arbete (Börjesson & Palmblad 2008).

Beroende på vilken kategori socialarbetaren genom språket väljer att placera en människa i har en betydande roll för individens självbild likaså det fortsatta arbetet. De sociala kategorierna ger en bild av varför individer och grupper beter sig på ett visst sätt. Direkt när socialarbetaren möter en klient placerar hen denne individ in i en kategori, olika beteenden blir en följd av denna tillhörighet (Börjesson & Palmblad 2008). Likväl utifrån ett klientperspektiv måste denne uppvisa ett speciellt beteende för att få tillgång till olika insatser och service, klienten måste alltså definieras som en person med någon slags avvikelse (Meeuwisse 2007).

Swärd (2007) behandlar uttrycket, outsiders som ursprungligen kommer från H S. Becker (se Howard S. Becker (1966) *Outsiders Studies In The Sociology Of Deviance*) utifrån både normer och normalitet och kategorisering. Outsiders beskriver Swärd handlar om personer eller grupper som anses befinna sig i marginalen av samhället och har egenskaper eller beteenden som avviker från majoriteten av samhällets normala och vanliga. Att det finns outsiders kräver dock att det finns insiders, lika så som de ovärdiga förutsätter de värdiga eller att ett utanförskap förutsätter att det finns människor innanför. Detta tenderar till att bilda kategoriseringar av människor där det finns en ”normalitetsgräns” (ibid).

Swärd (2007) beskriver hur socialarbetare i sitt arbete gör moraliska bedömningar och bestämmer vem som ska betraktas som outsider och därmed skapa kategoriseringar. Det är inte alltid det är klientens behov som är det som förutsätter kategorisering utan det kan vara andra intressen som styr, exempelvis organisationen eller normen i samhället. Genom att kategorisera saker och ting gör vi det begripligt men kategorisering kan också bli problematiskt eftersom det kan placera ett brett och komplicerat problem in i en smal fast kategori (ibid). Swärd beskriver följande:

[...] kategoriseringar kan leda till stereotypa föreställningar och enkla förklaringar som tar sin utgångspunkt i individer och inte strukturella förhållanden (Swärd 2007:59).

4.3 Normer och normalitet

Normer och regler är två begrepp som har nära samband med varandra. Reglerna kan vara både formella, så som lagar och informella och outtalade. När någon bryter mot dessa

informella regler, normer, blir de tydliga (Svensson 2007). Jag kommer i fortsättningen att endast använda mig av begreppet norm.

Vad som är normalt är något som varierar över tid och även definieras olika inom olika vetenskaper. Alla människor har värderingar och normer, dessa speglar hur vi tänker och handlar och har sin grund i normaliteten. Dock har inte alla människor alltid samma normer, därmed är normaliteten inte enhetlig och alla är inte normala. Det finns därav många olika normer och också olika uppfattningar och tolkningar om vad som är det normala. När man talar om vad som är normalt utgår man ifrån att normaliteten ingår i ett par där begreppet normalt är det friska medan begreppet onormalt är det sjuka. Oavsett om man resonerar utifrån det friska eller det sjuka handlar det alltid om ett förhållande till det normala (Svensson 2007).

Normer är regler som kan ses som en vägledning för hur man ska bete sig och handla i olika situationer. Om en människa inte håller sig till normen eller normalitet avviker denne och kommer på olika sätt att sanktioneras, vilket kan ske både på ett positivt och negativt sätt. De negativa (som också är det vanligaste sättet) sanktionerna handlar om att återföra den avvikande människan in i samhället. Normer och normalitet har nära samband, normalitet behandlar frågan om vad som anses vara normalt tillstånd. Vad som i sig anses tillhöra normaliteten i ett samhälle grundar sig på dess samlade sociala värde eller/och värdesystem (Östnäs 2007).

5. Metod och urval

I detta avsnitt redogörs för studiens metod, urval, tillvägagångssätt, etiska överväganden samt intervjupersoner. Dessutom diskuteras studiens nackdelar, fördelar och tillförlitlighet.

5.1 Metodval

I denna studie har jag valt en kvalitativ forskningsansats och semistrukturerade intervjuer som metod för att samla materiel. Syftet att undersöka hur socialarbetares framställer ett fenomen är en forskningsfråga som bör studeras genom kvalitativ metod eftersom denna metod lägger

betoning vid hur individer uppfattar och tolkar sin verklighet. Syftet med uppsatsen är inte, som i den kvantitativa metoden, att mäta olika fenomen och uppnå generaliserbarhet. Den kvantitativa metoden kan sammankopplas med det förklarande objektiva synsättet medan den kvalitativa metoden har en mer tolkande kunskapssyn (Bryman 2011). Eftersom jag ville förstå hur socialarbetare framställer människor som tigger snarare än att förklara det blev den kvalitativa metoden den metod som var att föredra.

5.2 Semistrukturerad intervju

Den kvalitativa intervjun lägger vikt vid intervjupersonens egna uppfattningar och synsätt. Intervju är en flexibel och öppen metod. Genom att använda öppna frågor bjuds intervjupersonens intresse in och därmed kan olika riktningar uppstå utifrån intervjupersonens ställning till ämnet (Bryman 2011). Genom att öppna upp för socialarbetarens egen uppfattning, syn och intresse kunde mina frågeställningar beträffande socialarbetens framställning av människor som tigger besvaras.

Semistrukturerad intervju är en enskild intervjuform där forskaren utgår från specifika teman men som kan besvaras fritt av intervjupersonen. Följdfrågor kan ställas utifrån de svar som ges. Eftersom mitt syfte var att undersöka socialarbetarens framställning av ett visst fenomen ansåg jag att semistrukturerade intervjuer var det som passade sig bäst eftersom intervjupersonen då kunde svara fritt. Att utgå från specifika teman gjorde att jag kunde hålla intervjun inom ramen för mitt valda ämne (Bryman 2011).

5.3 Metodens förtjänster och begränsningar

Fördelar med den kvalitativa metoden är som ovan nämnts att intervjupersonen ges utrymme att dela med sig av sina egna uppfattningar och synsätt. Dock kan intervjupersonen misstolka det forskaren efterfrågar och likaså kan forskaren tolka intervjupersonens utsaga felaktigt (Svensson & Ahrne 2011). Eftersom jag var medveten om denna problematik med tolkningssvårigheter så ställde jag kontrollfrågor under intervjun om jag trodde mig misstolka intervjupersonerna fel, vilket fick denna problematik att minskas. En annan begränsning i metoden är att den är svår att generalisera från stickprov till population (ibid), vilket är en

förtjänst inom den kvantitativa metoden. Men eftersom min studie handlade om att få ett djup snarare än en bredd tenderar resultatet att få ett i sammanhanget unikt och betydelsefullt resultat av den sociala verklighet som studerades (Bryman 2011).

5.4 Urval och avgränsningar

Utifrån syftet att studera socialarbetares framställning om människor som tigger valde jag att intervjua socialarbetare. Meeuwisse och Swärd (2006) skriver att socialt arbete kan bedrivas inom många olika sektorer. Oftast är det socionomer som arbetar som socialarbetare, exempelvis på socialförvaltningar men även verksamheter som bedrivs i den frivilliga sektorn kan räknas som socialt arbete (ibid). I denna studie utgör socialarbetare från både den frivilliga- och den offentliga sektorn. Detta utgår jag ifrån då respondenterna som arbetar i den frivilliga sektorn definierar sig själva som socialarbetare. De frivilliga respondenterna arbetar i organisationer som arbetar med svaga och utsatta grupper i samhället. De arbetar med social förändring genom kortsiktiga såväl som långsiktiga insatser. Rådgivning är en del i arbetet med dessa människor.

Bryman (2011) benämner min urvalsmetod för målinriktat urval, där urvalsgruppen bestäms utifrån de forskningsfrågor forskaren har. Utifrån tidigare forskning (Alenius 2012, Engebrihtsen 2012, Mäkinen 2013) utgick jag från det faktum att de människor som tigger i Sverige i regel är EU-medborgare. Det innebär att de socialarbetare som arbetar i den offentliga sektorn inte möter människor som tigger regelbundet eftersom de bedöms sakna uppehållsrätt i Sverige och därmed endast har rätt till nödvändig hjälp. Det finns dock frivilliga organisationer som hjälper tiggare på olika vis, exempelvis genom kläder och mat (Edlund, Jensen & Lindell 2014).

Eftersom båda yrkesgrupperna är socialarbetare men möter tiggare under olika förutsättningar fann jag det relevant att intervjua båda sektorerna eftersom de kunde tänkas ha olika föreställningar om människor som tigger. Att intervjua båda sektorerna bidrar till att ge en bredare och fullständigare bild av socialarbetarens framställning av människor som tigger.

För att kunna göra en jämförelse mellan de olika yrkesgruppernas synsätt hade jag behövt göra flera intervjuer (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011). På grund av tidsbrist samt att det var svårt att få tag på personer att intervjua kommer ingen jämförelse att göras i denna studie.

Jag intervjuade totalt fem socialarbetare. Dessa intervjuer var fördelade inom de olika fälten, två inom den offentliga sektorn och tre inom den frivilliga sektorn. För att begränsa mig valde jag att göra alla intervjuer i en mellanstor stad i Sverige.

5.5 Tillförlitlighet

Validitet och reliabilitet är två begrepp som vanligen förekommer inom den kvantitativa forskningen då denna utgår ifrån mätbar data. Inom den kvalitativa forskningen talar man om dessa två begrepp utifrån bedömningen av tillförlitlighet. Intern validitet kan inom den kvalitativa studien liknas vid begreppet trovärdighet, då man syftar till resultatets trovärdighet och sannolikhet (Bryman 2011). För att uppnå trovärdighet i min studie har jag tydligt redogjort för hur jag har samlat in, att det är intervjuer som har gjorts, vilka intervjupersonerna är och hur detta material har behandlats samt analyserats.

Inom den interna validiteten ska det även finnas en god överensstämmelse mellan forskarens observationer och de teoretiska idéer som utvecklas utifrån dessa (Bryman 2011). Jag har i min analys underbyggt mina teoretiska resonemang genom citat från intervjuerna för att läsaren själv ska kunna ta ställning till studiens trovärdighet. Enligt Bryman (2011) får studiens resultat också trovärdighet om man följer forskningens regler samt om man återkopplar till intervjupersonerna för att säkerställa sina resultat och få bekräftat att man uppfattat personen rätt. Detta gjorde jag under intervjutillfället om jag inte förstod vad personen sade, genom att ställa frågor om att jag uppfattade saken rätt kunde detta säkerställas. Till de intervjupersoner som jag efter transkriberingen var osäker på om jag uppfattat rätt skickade jag det transkriberade materialet så de själva kunde gå igenom materialet och bekräfta det.

Reliabilitet behandlar frågan om man kan göra samma undersökning flera gånger och få samma resultat som det första eller om de har påverkats av olika faktorer. Detta kriterium är svårt att uppnå inom den kvalitativa forskningen eftersom en social miljö ständigt förändras. För att kunna använda sig av reliabilitet inom den kvalitativa forskningen har begreppet pålitlighet införlivats (Bryman 2011).

För att uppnå reliabilitet ska man ha ett granskande synsätt på sin studie. Detta uppnår man genom att göra noggranna redogörelser för alla delar i forskningsstudien (Bryman 2011). För att uppnå pålitlighet i min studie använde jag mig av två inspelningsmaterial under intervjutillfällena för att kunna säkerställa att allt kom med, jag transkriberade intervjuerna direkt efter tillfället och gjort det ordagrant. Under processens gång har även min handledare, granskat och bedömt kvalitén på studien, vilket ökar studiens reliabilitet (ibid).

5.6 Förförståelse

Att redogöra för min förförståelse är också viktigt för att uppnå trovärdighet, detta eftersom att det kan påverka studien. Jag har själv inte arbetat med människor som tigger utan mina erfarenheter av dessa människor är att jag varje dag ser dem på gatorna runt om i Lund och nästan dagligen läser jag om tiggare i media. När jag började med denna studie hade jag ingen uppfattning om tiggarens ursprung utan hade bara förstått att dessa människor inte är svenskar då de inte talar svenska. Jag hade heller inte någon uppfattning om att tiggarna tillhör någon speciell folkgrupp, vilket denna studie har visat på. Min uppfattning var att dessa människor är så fattiga att dom måste tigga vilket måste innebära att de tillhör den svagaste gruppen i samhället. Att tigga uppfattar jag som något man inte gör om man verkligen inte måste vilket konfirmerar min uppfattning om dessa människor tillhör den svagaste gruppen i samhället. Mina uppfattningar och kunskap om svaga grupper i samhället kan ha bidragit till att studien ha vinklats. Detta beror på att jag ser tiggeri som ett socialt problem och att jag därmed kan ha formulerat mina intervjufrågor på ett sätt som bekräftar detta.

5.7 Genomförande

Jag började denna studie med att läsa in mig på ämnet, både i dagstidningar och i forskning. I dagstidningarna var bilden av människor som tigger negativt, inom forskningen fanns det inte mycket skrivit gällande synen på människor som tigger. Detta ledde mig in på studiens syfte, att undersöka hur socialarbetare framställer dessa människor. I min förundersökning upptäckte jag att det främst var socialarbetare inom den frivilliga sektorn som arbetade med dessa människor medan socialarbetarna inom den offentliga sektorn endast hade kontakt i de så kallade akuta situationerna.

Jag tog kontakt med socialarbetare inom den frivilliga sektorn genom att ringa till organisationer som jag hade läst arbetade med människor som tigger. Kontakten med socialarbetarna i den offentliga sektorn togs via e-mail. Min avsikt var att intervjua mellan sex till åtta socialarbetare, men på grund av tidsbrist samt svårighet att hitta intervjupersoner intervjuades endast fem socialarbetare. Samtliga intervjuer hölls på respektives arbetsplats, detta i enskilda rum där intervjun hölls ostört. Intervjun pågick i ungefär 40 till 50 minuter. Under intervjun använde jag ett inspelningsprogram som finns i min mobiltelefon samt min Ipad som hjälpmedel, jag tog även lite anteckningar under intervjuns gång. Detta för att vara säker på att få med hela intervjun och höra alla detaljer i respondentens utsaga.

5.8 Bearbetning och kodning av materialet

Efter varje genomförd intervju transkriberade jag materialet direkt, när alla intervjuer var transkriberade började jag koda materialet. Genom att koda materialet skapades ordning och jag kunde därmed hitta mönster och samband (Jönson 2010). I mitt fall använde jag koder som var kopplade till studiens frågeställningar och koder utifrån utvalda intervjufrågor som ställdes under intervjun. Andra koder blev synliga efter ett antal genomgångar av materialet. Detta innebär att det fanns koder som både var förutbestämda och koder som uppkom under bearbetning av materialet. När sedan hela materialet var kodat hittade jag intressanta samband och mönster som sedan kunde användas i analysdelen tillsammans med de utvalda teorierna (ibid).

5.9 Etiska överväganden

I min studie måste jag likt andra forskare överväga de förväntade kunskaper som studien väntas generera i mot dem eventuella risker som exempelvis att undersökningspersonerna eller tredje person kan komma till skada. Vissa forskare menar att man ska lämna de människor som är mest utsatta ifred medan andra anser att forskarna istället fyller en viktig roll för de svaga och utsatta då de har möjlighet att lyfta fram deras röster och erfarenheter genom forskningen och därmed exempelvis finna luckor i välfärden (Andersson & Swärd 2008).

Forskaren måste alltså överväga forskningskravet om att studien kan komma att förbättra människors hälsa, livsvillkor, avlägsna fördomar eller göra människor mer medvetna om något viss fenomen *mot* individskyddskravet om att ingen genom studien ska komma till skada, varken fysiskt eller psykiskt. (Vetenskapsrådet 2002). Utifrån dessa krav gör jag bedömningen om att de personer jag kommer att intervjua inte kommer att ta skada av den studie jag ska genomföra. Det som jag dock har övervägt är om tredje part, tiggaren, kan ta skada av studien eller om studien kan tänkas förbättra tiggarens exempelvis ställning. Jag vill med detta klargöra att det inte har varit min avsikt att utgå ifrån att människor som tigger är romer. Den tidigare forskningen har studerat romska tiggare vilket har bidragit till att romerna omnämns som tiggare i min problemformulering samt i avsnittet av tidigare forskning. Jag vill tydliggöra att jag med min studie inte vill bidra till att stämpla romer som tiggare eftersom att det kan bidra till ökad stigmatisering och utanförskap för dessa människor. Det är dock viktigt att diskutera deras situation och med denna studie hoppas jag kunna öka förståelsen för tiggarens situation.

Andersson och Swärd (2008) resonerar kring mötet mellan forskaren och intervjupersonen och menar att om en studie kan leda till kunskaper som gör att människors levnadsförhållanden uppmärksammas och förbättras är den en studie som ska genomföras. Utifrån detta resonemang om mötet gör jag slutsatsen att tredje part, tiggare, inte kommer att ta skadas av studien då denna studie kan leda till kunskaper som genererar till det positiva för tiggaren.

De etiska övervägandena som jag har tagit i beaktan är också de fyra etiska principerna som gäller inom svensk forskning. Den första etiska principen handlar om kravet på information till deltagaren, i mitt fall de personer jag har intervjuat. Forskaren ska informera om studiens syfte, att det råder frivilligt deltagande och att de därmed kan avsluta sitt deltagande när de vill (Bryman 2011). Innan varje intervju har ägt rum har jag informerat intervjupersonen om studiens syfte samt att denne själv får avgöra vilka frågor som hen vill besvara samt att det är tillåtet att avbryta intervjun.

Etikens andra krav handlar om att forskaren måste ha intervjupersonens samtycke till medverkan i intervjun och i analysen (Bryman 2011). Eftersom tredje person, i mitt fall tiggaren, inte skulle lämna några uppgifter eller vara delaktig i intervjun behövde jag endast få

samtycke från de personer som jag intervjuade. Detta var något jag informerade om vid första kontakten med intervjupersonen och även innan intervjun ägde rum.

Konfidentialitetskravet är det tredje etiska kravet som handlar om sekretess och offentlighet. Det innebär att om det insamlade materialet behandlar etisk känsliga uppgifter ska forskaren skriva under tystnadsplikt gällande uppgifterna (Vetenskapsrådet 2002). Att förvara materialet och eventuella personuppgifter på ett säkert sätt är även en del i kravet (Bryman 2011). De material jag har samlat in har jag aidentifiera från första början vilket har gjort att jag inte har haft några personuppgifter i mitt material.

Det fjärde och sista kravet, nyttjandekravet, innebär att de uppgifter som forskaren samlar in från intervjupersonernas utsagor endast får användas i den studie som forskaren planerar att göra (Bryman 2011), vilket är något jag har följt då endast denna studie har behandlat intervjupersonernas utsagor.

5.10 Beskrivning av de intervjuade

De personer jag intervjuade bestod av tre män och två kvinnor, jag har i analysen valt att kalla dem för Ola, Kalle, Tor, Anna samt Eva. Jag kommer nedan ge en beskrivning av samtliga respondenter för att ge läsaren en bild av vilka de är.

Ola, arbetar inom den offentliga sektorn som socialsekreterare inom enheten försörjningsstöd, han har flera års erfarenhet med att arbeta med utsatta människor. Som socialsekreterare handlägger Ola arbetslösas rätt till bistånd. Ola kommer inte genom sin yrkesroll i kontakt med människor som tigger men på sin arbetsplats är detta ett ämne som diskuteras mellan kollegorna.

Kalle, arbetar inom den offentliga sektorn som socialsekreterare inom enheten försörjningsstöd, där utreder han människors rätt till ekonomiskt bistånd. Kalle har arbetat i 1,5 år sedan han tog socionomexamen. Han kommer sin yrkesroll inte i kontakt med människor som tigger men har ändå en uppfattning om dessa människor då det är ett område som diskuteras på arbetsplatsen.

Tor, arbetar inom den frivilliga sektorn i en organisation som vänder sig till människor som tigger. Tor har utbildning inom teologi och har arbetat med människor i nästan 30 år. Tor arbetar i en grupp som verkar för människor som tigger. Tor kommer genom sitt arbete i kontakt med människor som tigger varje vecka då han deltar på rådgivningskvällar för dessa människor.

Anna, arbetar inom den frivilliga sektorn som socialarbetare. Hon har en ledande roll i en organisation som vänder sig till människor som tigger. På organisationen har hon bland annat som uppgift att se till att projekten fungerar som dom ska samt att sätta upp organisationens mål. Anna kommer genom sitt arbete dagligen i kontakt med människor som tigger. Anna har utbildning inom beteendevetenskap med inriktning på psykologi.

Eva, arbetar på en frivillig organisation där människor som tigger är målgruppen för verksamheten. Där arbetar hon på olika projekt som organisationen driver för dessa människor. Bland annat arbetar Eva på matserveringen och härbärgat, vilket gör att hon dagligen kommer i kontakt med människor som tigger. Eva talar ryska vilket hon menar är till fördel i arbetet med dessa människor.

6. Resultat och analys

Jag kommer i detta avsnitt att redovisa och analysera min empiri. Resultatet kommer att analyseras med hjälp av de teorier som redovisats i tidigare forskning och teorikapitlet.

6.1 Socialarbetarens framställning av tiggaren

Jag bad respondenterna beskriva de tiggare som de möter och ser i sin vardag. De hade i huvudsak en generell och samstämmig uppfattning om vilka tiggarna var som de mötte. I vissa fall skiljde sig dock framställningen av tiggaren åt. Jag kommer nedan att redovisa hur socialarbetarna framställer bilden av människor som tigger.

6.1.1 Framställning utifrån ursprung

Jag ställde frågan till alla intervjupersonerna om vem tiggaren är. Nästan alla respondenterna svarade genom att direkt hänvisa till tiggarens ursprung, det vill säga från vilket land människor som tigger kommer ifrån samt vilken folkgrupp denne tillhör. Framställningen som intervjupersonerna gav var att människor som tigger kommer ifrån östra Europa, i huvudsakligen från Rumänien och i vissa fall från Bulgarien. Intervjupersonerna delade även uppfattning om att dessa människor tillhör folkgruppen romer. Att länderna Rumänien och Bulgarien tillhör EU gör även att socialarbetarna beskrev människorna som är i Sverige och tigger som EU-migranter eller EU-medborgare. Dessa framställningar och uppfattningar var något som respondenterna återkom till flera gånger under intervjun och som verkar ha betydelse för tiggarens situation. Ett exempel på detta är i Tors framställning av vad han tror att tiggarens problematik handlar om:

Det är att man har växt upp i ett land [...] där dom här människorna har blivit så diskriminerade och lever i ett jobbigt utanförskap och barnen går knappt i skolan och det är väldigt svårt för dom här grupperna att få jobb [...] (Tor Frivillig socialarbetare).

Som ovan nämnt framställer intervjupersonerna att människor som tigger kommer ifrån Rumänien och Bulgarien. Att tiggarna är romer var något som respondenterna återkom till flera gånger under intervjuerna. Socialarbetaren Eva utvecklade detta genom att berätta att det finns olika romska grupper som kan liknas med kastsystemet i Indien. Den högsta gruppen har de bra medan den lägsta inte har någonting alls. De människor som befinner sig i XX stad menade Eva tillhörde den gruppen med lägsta rangen.

Det alla respondenter var överens om att den romska folkgrupp var överrepresenterad bland människor som tigger. Kalle som arbetar inom offentliga sektorn som socialsekreterare berättar följande:

[...] dom är EU-migranter och dom kommer från här i Europa, många med romskt ursprung, inte alla men många kommer från Bulgarien och Rumänien (Kalle Socialsekreterare).

Även Tor och Anna ger en likartad framställning av vem tiggaren är:

Ja dom flesta är väl romer, inte alla. Men dom kommer från sammanhang där dom har det väldigt svårt att få arbete [...] de flesta från Rumänien (Tor Frivillig socialarbetare).

Och det finns ju väldigt många olika, dom kommer oftast från Bulgarien eller Rumänien dom som befinner sig i XX stad, men dom som vi träffar till 90 procent är romska Rumäner eller romer från Rumänien (Anna Frivillig socialarbetare).

Intervjupersonernas föreställningar om att människor som tigger kommer ifrån Rumänien och Bulgarien samt att de är romer kan tolkas som att människor som tigger kategoriseras efter dess ursprung. Enligt teorin om kategorisering skulle detta kunna förstås som att organisationen har gjort denna kategorisering för att bringa ordning och reda, nå förståelse samt för att lättare kunna hantera dessa individer (Börjesson & Palmblad 2008, Meeuwisse 2007).

Swärd (2007) menar att kategorisering kan vara till fördel eftersom det begripliggör men att det också kan bli problematiskt eftersom ett brett problem placeras in i en fast kategori vilket kan leda till stereotypa föreställningar och enkla förklaringar som utgår ifrån individerna istället från strukturella förhållanden. I detta fall kan det tolkas som att socialarbetarna har utifrån deras föreställningar om att dessa människor tillhör samma land och kultur kategoriserat in dem i samma kategori vilket Swärd (2007) menar kan vara problematiskt.

Intervjupersonernas framställningar om att människor som tigger i Sverige har sitt ursprung i Rumänien eller Bulgarien är något som överensstämmer med den forskning som Engebrigtsen (2012) utfört. Hon ger beskrivningen att människor från Rumänien och Bulgarien kommer till Norden för att söka arbete men att detta är svårt vilket leder till att de måste tigga för att kunna försörja sig (ibid). Beskrivningen om att människorna som tigger är romer beläggs även av Mäkinen (2013). Hon hävdar att östeuropeiska romer har emigrerat till Norden för att tigga (ibid).

6.1.2 Konstruktionen och beskrivningen av tiggaren

På frågan om vem tiggaren är hänvisade intervjupersonerna till tiggarens ursprung. Under intervjun utvecklas dock dessa svar och intervjupersonerna konstruerade tiggaren utifrån olika framställningar.

En gemensam bild som respondenterna gav var att det är både män och kvinnor som är tiggare, de är i alla åldrar med undantaget att de inte hade träffat några tiggande barn. Många av respondenterna talade om att tiggarna är människor som är fattiga och som inte har någon möjlighet att få jobb i sina hemländer vilket har lett till att de har fått börjat tigga för att få ihop pengar. Anna menar att tiggarnas syfte med sin vistelse i Sverige är att antingen tigga eller jobba ihop pengar för att sedan ta med sig pengarna hem till hemlandet. Ola gav följande beskrivning av tiggaren:

[...] jag en generell uppfattning om människor som sitter ute och sträcker handen för en slant till exempel [...] dom saknar helt enkelt medel och det enda möjliga så att säga för dom är att få några kronor för att överleva för dan, det är ju så va. Så dom är rättslösa helt (?) juridiskt och allt där va. En del av dom yngre, visst dom kan jobba och så men det finns inget jobb för dom och dom föredrar att sitta där för att få några slantar för att överleva. [---] det är den svagaste gruppen i samhället som är ju här, både utbildningsmässigt och yrkesmässigt (Ola Socialsekreterare).

Detta påstående från Ola stämmer överens med den forskning som Engebriksen (2012) genomfört. Hon menar att människorna från Rumänien och Bulgarien har svårt att få jobb i Norden eftersom EU-medlemskapet är begränsat. Ola menar även att dessa människor oftast inte har någon utbildning eller arbetserfarenhet vilket bidrar till problemet att få ett jobb, vilket också Engebriksen (2012) studie visar. Denna uppfattning utvecklar Anna och Eva då båda påstår att tiggarna är analfabeter. De menar att tiggarna ofta varken kan skriva eller läsa, vilket tolkas som om de inte har någon utbildning alls. Dessa svårigheter med begränsat EU-medlemskap, utbildning och arbetserfarenhet menar Engebriksen (2012) gör att tiggeri (samt andra icke tillståndskrävande arbeten) blir den enda utvägen till försörjning för dessa människor, vilket stämmer väl överens med den uppfattning flertalet av respondenterna har. Tor beskriver människor som tigger likt följande:

Det är människor som du och jag, det skulle kunna vara du och jag. Men vi är ju födda i andra sammanhang än dom är, dom tillhör en minoritet som är diskriminerad i Rumänien och Bulgarien. Där det är dom starka individerna som kommer hit som vägrar att gå under (Tor Frivillig socialarbetare).

Denna framställning av vem tiggaren är som Tor skildrar kan förstås med hjälp av teorin om kategorisering. Tor vill tala om tiggarna som en del av ”Vi” men kategoriserar ändå in individerna i ”Dom” och pratar om ”Vi och dom”. ”Vi” kategorin kan förstås vara den rätta, den normala, medan Tor menar att tiggarna tillhör en minoritet som är diskriminerad vilket gör att de kategoriseras till de onormala ”Dom” (Meeuwisse 2007). Detta har även skildrats i Alenius (2012) studie där han beskrev att grundsynen på de tiggande romerna var sympatiskt men att dessa nästan alltid hänvisades till ”en annan grupp” som skulle behandlas lika och rättvist.

Eva menar att tiggaren måste se ut på ett visst sätt för att kunna bli kategoriserad som tiggare.

Det finns ju mycket föreställningar om hur en tiggare ska se ut, folk pratar om någon som står tigger om den inte ser dåligt nog klädd ut. Det får man höra, ser du den tiggaren, den går med Adidas och grejer, det kan ju inte vara så illa ställt ändå sen så vet dom ju inte att den tiggaren fått det skänkt. [...] dom ska helst vara mörkt klädda, dom ska sitta still och med en mugg och en skylt sen så är det ju inte alla som gör så och då blir det ju med det samma en massa reaktioner på det (Eva Frivillig socialarbetare).

Utifrån ovan givna beskrivningar konstruerats det en norm för hur tiggaren skall vara och bete sig, det vill säga vad som anses vara ett normalt tillstånd för tiggaren (Östnäs 2007). Detta innebär att tiggaren måste hålla sig inom normen för att bli kategoriserad som tiggare. Att gå utanför normen som kan vara något bra för tiggaren upprör istället människorna i samhället.

Mäkinen (2013) talar om passivt och aggressivt tiggeri och menar att de är två olika typer av tiggeri. Passivt tiggeri innebär att tiggaren sitter tyst och ber om pengar genom att hålla i en mugg eller sträcka ut handen. Det aggressiva tiggeriet handlar om att tiggaren tvingar människor att ge en gåva, detta exempelvis genom att tiggaren går efter människor för att få

pengar (ibid). Dessa två typer av tiggeri som Mäkinen (2013) beskriver kan förstås som att det finns ett rätt och ett fel sätt att tigga på, vilket innebär att det finns en norm för hur tiggarens ska agera för att inte gå utanför dess ramar. Eva framställde att tiggaren ska sitta stilla med en mugg och en skylt och gör dom inte det, utan går utanför normen, blir samhällets människor upprörda.

6.1.3 Det avvikande beteendet

Anna och Eva valde i sina framställningar av människor som tigger beskriva olika beteenden som de visar upp. Dessa beteenden framställs vara avvikande och grundar sig i tiggarens bakgrund. Det avvikande beteende beskrivs exempelvis som att tiggaren inte vet hur man ska bete sig i det svenska samhället och därmed behöver tiggaren få lära sig hur man gör rätt. På frågan om hur tiggarens situation ser ut här i Sverige berättade Eva följande:

[...] så dom har ju en väldig jobbig kultur och tradition med sig när dom kommer. Och det kan vara svårt att förstå dom men samtidigt måste man hela tiden vara öppen för att man vet att man kan inte sätta in sig i hur dom har haft det till nu så vanligtvis så kanske jag tolererar lite mer än vad jag har gjort med andra människor. [...] jaa när dom kommer till oss så är dom ju ofta lite högljudda och det kan man ju tänka sig att har dom inte vettigt hus så ropar dom ju som dom ropar ute liksom överallt. Så dom har inte riktigt koll på att inomhus så har man inomhus röst. [...] så sånt får vi jobba lite med (Eva Frivillig socialarbetare).

Ja dom har jättesvårt att tillpassa sig till i svenska samhället. Då dom först kom till härbärgen för att övernatta så var dom ju glada för det men dom visste ju inte hur dom skulle bete sig. En dusch var helt okänt och en toa var helt okänt, dom visste inte hur man gör men en toa sits [...] ja så vi har ju lärt upp dom rätt. Såhär gör man i Sverige (Eva Frivillig socialarbetare).

Anna fortsätter likt Eva att beskriva tiggarens avvikande beteende som något som har med tiggarens kultur att göra. Anna menar att det finns stora kulturskillnader mellan svenskar och dom romska rumänerna vilket Anna menar gör att tiggarna är väldigt olik svenskarna. Svenskar har en viss standard som de flesta inte lever under, svenskarna är inte särskilt

troende och har mat och det nödvändiga för dagen medan dom romska rumänerna kommer från ingenting och har ingenting. Anna ger ett exempel på hur denna skillnad kan visa sig:

Men på matsserveringen till exempel, dom kulturskillnaderna vi har märkt där är ju då här är ju gratis, soppa och bröd som vi serverar, det allra nödvändigaste basbehovet, soppa bröd och kaffe, det är det vi ger är gratis och så får man tillgång till dusch och man får tvål och schampo [...] och det är gratis och dom kommer från ingenting och helt plötsligt så erbjuds det någonting gratis här och då vill man ha mer av det. Det klart för första gången så får jag någonting gratis och då såklart att jag vill ha mer så det är ju lätt att det man att man inte nöjer sig (Anna Frivillig socialarbetare).

Anna berättar vidare hur tiggarens avvikande beteende kan visa sig:

Det är många som aldrig har suttit på en toalett förut, dom som inte vet hur man sitter på en toalett. Många som aldrig har duschat i en varm dusch. Såklart att dom duschar i en halv timme 40 minuter när dom kan. Och jag tycker det är fantastiskt att vi kan erbjuda det här till dom här människorna samtidigt som det är fruktansvärt sorgligt och tragiskt såklart. Men vår uppgift blir då att förklara för dom här människorna hur den här hjälpen erbjuds, hur det går till, vad man får ta, man kanske inte tar tio brödsivor utan man tar två brödsivor till sig själv äter det sen kan man ta mer om man vill, såna enkla saker det mest fundamentala sakerna som vi tycker är självklara eftersom vi har växt upp med det hela livet det är helt nytt för dom, att nej du kan inte få en till schampoflaska utan den här halva räcker till dig nu (Anna Frivillig socialarbetare).

I teorin om normer och normalitet förklaras normer vara regler som fungerar som en vägledning i hur man ska bete sig och handla i olika sammanhang. Bryter människan mot dessa regler så avviker denne från normaliteten. Vad som ingår i denna normalitet grundar sig på samhällets gemensamma sociala värde och värdesystem (Östnäs 2007). Denna redogörelse av Östnäs (2007) kan förklara varför Eva och Anna framställer tiggarens beteende som annorlunda och därmed något som avviker från normen. Både Anna och Eva beskriver

tiggarens beteende genom att hänvisa till tiggarens kultur. Detta kan förstås som att tiggaren inte har hållit sig till de normer som finns i det svenska samhället eftersom de har uppvisat beteenden som beskrivs vara annorlunda på grund av deras kultur. Östnäs (2007) menar att om man bryter mot normer så kommer man att sanktioneras, detta antingen på ett positivt eller negativt sätt. Det vanligaste sättet är att sanktioneras negativt vilket innebär att man försöker återföra den avvikande människan in i samhället igen (ibid). Detta har både Eva och Anna visat exempel på. Eva menar att tiggarens beteende av att vara högljudd inomhus är något de på organisationen måste arbeta med vilket betyder att hon vill att beteendet ska ändras till det normala. Eva säger även att ”så vi har lärt upp dom rätt. Sådär gör man i Sverige” vilket bekräftar Evas sanktionering att få tiggarna att göra det normala i samhället. Anna berättar att det hör till deras uppgift att förklara för tiggarna hur det fungerar på organisationen, vad man får göra och inte göra. Därmed försöker Anna likt Östnäs (2007) förklaring, återföra den avvikande människan in i samhället genom att uppfostra dem.

Framställningarna av tiggarens beteende som avvikande har Alenius (2012) i sin studie visat exempel på. I finländska tidningar framställdes tiggaren vara någon som avviker från resten av samhället då de upplevdes vara en grupp som var främmande och annorlunda (ibid).

6.1.4 Bilden av tiggaren som kriminell

Den tidigare forskningen framställde tiggaren förr i tiden som kriminell och att tiggaren än idag diskuteras och framställs som det (Mäkinen 2013, Alenius 2012). Majoriteten av de jag har intervjuat har inte talat om tiggaren i dessa termer. Ola tog upp ämnet och menade att det finns anklagelserna om att tiggarna är kriminella men att dessa inte stämmer. Engebrigtsen (2012) bekräftar denna uppfattning då hon menar att det finns påståenden om att tiggaren är kriminell men att dessa inte kan bekräftas av polisen. Alenius (2012) skriver att romerna har framställts vara kriminella eftersom tiggeri ansågs vara organiserat. Även detta påstående är inget som beläggs av de socialarbetare som jag har intervjuat. Den enda som kom in på det området var Tor som gav en förklaring till varför tiggeri kan tänkas ses som organiserat eller vara kriminellt.

För dom organiserar ju sinsemellan, så dom som har bilar skjutsar ut dom andra till olika platser och så får dom lite bensin pengar för det. Så på så

sätt finns det ju en organisation. Vi har ju väldigt bra kontakt med polisen, och dom har ju inte heller sätt att det är några organisationer bakom det här. Sen kanske det finns något exempel på att nån utnyttjar andra men har vi sett väldigt lite av. Och det heller inte så att man har sätt några stölder eller nått kriminellt beteende från dom här människorna. Alltså jag tror dom är så kloka att dom förstår att dom inte ska göra så [---].Tor Frivillig socialarbetare).

6.2 Socialarbetarens framställning av tiggarens situation

I intervjuerna framställdes tiggarens situation utifrån olika perspektiv. Det talades dels om tiggarens nuvarande situation i Sverige och dels om tiggarens situation i hemlandet. Jag kommer nedan att ta upp några gemensamma framställningar som kom fram i intervjupersonernas utsagor angående tiggarens situation.

6.2.1 Den komplexa utsattheten

Alla intervjupersonerna framställde tiggarens situation som utsatt på olika sätt. Människor som tigger kan enligt ett flertal av intervjupersonerna befinna sig i utsatthet för att dom är romer eller vara utsatta i sitt hemland genom att antingen leva i utsatthet eller befinna sig i en utsatt position i samhället. Anna framställer tiggarens utsatta situation på ett annat sätt:

Syftet med XX organisation är att ge de mest nödvändigaste basbehovet för överlevnad för dom här människorna, utsatta EU-medborgare, som vi kallar dom, som försörjer sig på tiggeri och som befinner sig i och omkring XX stad. Att se till att dom får de mest nödvändiga basbehovet och det är alltså mat för dagen, tak över huvudet under dom kallaste vintermånaderna om året och tillgång till dusch och toalett (Anna Frivillig socialarbetare).

Inom social konstruktivismen ses verkligheten som socialt konturerad. Social konstruktivismen tar inte direkta eller omedelbara för givet utan försöker avslöja fenomenet (Wenneberg 2010). Annas framställning av tiggarens utsatta situation tolkar jag som att

tiggaren, eller EU-medborgare som Anna säger, förutbestämt bedöms vara utsatt. Denna framställning av Anna skulle därmed kunna förstås som att tiggaren konstrueras och kategoriseras in som utsatt endast för att denne är en tiggare (Burr 2003), det är alltså ett begrepp som tillskrivs tiggaren.

Teorin om kategorisering går ut på att till exempel dela upp människan som normal eller onormal (Meeuwisse 2007). I Annas framställning har utsatta EU-medborgare blivit en kategori där personen beskrivs befinna sig i en position som är onormal. Vidare menar Meeuwisse (2007) att det i denna kategorisering förekommer en maktaspekt eftersom att man har skilt på människor vilket innebär att vissa får tillgång till resurser och andra inte. Detta kan förstås som att tiggaren måste kategoriseras som EU-medborgare, vilken ska försörja sig på tiggeri, ska befinna sig i en viss stad, samt vara utsatt för att kunna få ta del av organisationens insatser. Det är alltså fyra olika kriterier, kategorier, som måste uppfyllas för att kunna få ta del av organisationens insatser.

Ola ger följande beskrivning av tiggarens utsatta situation:

För jag tror inte det här är nått dom njuter av att tigga det tror jag inte, att kommer ovisst ut och sitter där och dom blir utsatta man vet inte vad som händer med dom och att ingen vill bli kränkt och det här är kränkande helt enkelt, jag tror inte att det här är stolta över att dom är tiggare (Ola Socialsekreterare).

Denna framställning av Ola ger en negativ bild av tiggarens situation. Dels anses tiggaren vara utsatt när denne sitter ner och tigger men Ola använder begrepp som njuter, kränkt, kränkande och stolt i samband med begreppet utsatt. Ola utgår från att tiggeri inte är något som man njuter av, det är kränkande och ingen vill bli kränkt samt att det är inget att vara stolt över att man är en tiggare. Denna framställning kan tolkas olika, dels att Ola utgår ifrån att tiggaren inte utför något som är normalt. Svensson (2007) talar om motsatspar inom normaliteten och menar att det finns begreppen normalt som är det friska och onormalt som syftar till det sjuka. Att tigga kan därmed ses som något onormalt eftersom det inte är något man njuter av vilket borde vara det normala, det friska, det är kränkande vilket även det är

något som inte är normalt samt att det är något man inte är stolt över, vilket även det avviker från det normala.

Olas framställning av att tiggaren befinner sig i en utsatt situation och position kan därmed förstås utifrån att denne inte utför något som anses vara normalt i samhället. Till skillnad från Ola beskriver Tor tiggarens utsatta situation genom avsaknad av bostad. På frågan om vad det innebär att vara tiggare berättar Tor följande:

Ja en väldigt utsatt situation egentligen eftersom många av dom har bott ute på olika sätt, en del ordnar boende i husvagnar och så (Tor Frivillig socialarbetare).

Tor framställer tiggarens utsatta situation som något som har med boendesituationen att göra. Att använda begreppet utsatt i förhållande till människor som tigger går alltså göra på flera olika sätt. Tors syn på tiggarens utsatta situation kan också knytas till teorin om normer och normalitet. Hur en människa tänker och handlar har med normaliteten att göra, det finns dock olika uppfattningar om vad som uppfattas som det normala (Svensson 2007). I Tors framställning är inte att bo ute något som är normalt, och därav ser han det som en utsatt situation för tiggaren.

6.2.2 Ett dubbelt utanförskap

Ett flertal av intervjupersonerna använde under intervjun begreppet utanförskap för att framställa den situation som tiggaren befinner sig i. Detta utanförskap som de ansåg att tiggaren befann sig i refererades antingen till att tiggarna lever i ett utanförskap i Sverige eller i ett utanförskap i deras hemland. Kalle beskriver följande angående tiggarens utanförskap:

[...] dom märker väl av vilka blickar dom får även om dom kanske inte förstår språket så märker väl dom att dom lever i utanförskap, dom går in där och handlar och det gör ju inte jag utan här sitter jag och tigger pengar. Så jag antar eller inbillar mig att dom känner nån form av förnedring, och det finns även dom som har blivit utsatta för både det ena och det andra. De reagerar väl som vilken person som helst (Kalle Socialsekreterare).

Svensson (2007) menar att det finns många olika uppfattningar och tolkningar om vad som är det normala. Vad som är det normala varierar över tid och kan definieras olika (ibid). Det normala i detta fall är enligt Kalle att gå in och handla i butiken, vilket den som tigger utanför inte gör. Kalles framställning om tiggarens utanförskap kan därmed förstås som någon som avviker från det normala då denne inte går in och handlar som dom andra utan tiggaren sitter och tigger pengar. Kalles har genom sin framställning kategoriserat in människor som tigger i en grupp som avviker från det normala. Detta utanförskap har konstruerats av att det finns ”dom andra”, dom som inte tigger, och dom utför handlingar som inte tiggaren gör eftersom att denne sitter och tigger. Att tiggaren avviker från resten av samhället är något som Mäkinen (2013) visat genom, att tiggaren än idag, likt förr i tiden, anses vara asociala, vilket betyder att man avviker från resten av samhället. Kalles framställning om att tiggaren känner någon form av förnedring när denne sitter och tigger är något som stöds av den forskningen, Kennedy och Fitzpatrick (2001) utfört. De menar att tiggeri inte var något som var lätt eller var en önskvärd utväg eftersom det var förnedrande och föremjukande för människan. För att klara av att sitta och tigga enligt Kennedy och Fitzpatrick (2001) drack tiggarna alkohol eller tog droger.

Kalles framställning om att tiggaren lever i ett utanförskap i Sverige delar han med frivillig socialarbetaren Eva. Sådär beskriver hon tiggarens utanförskap här i Sverige:

Ja, dom är ju utanför för att dom inte kan språket och inte kan delta i det vanliga. Det fungerar ju inte att söka jobb när man inte har nått språk (Eva frivillig socialarbetare).

Eva framställer att tiggaren är utanför i det svenska samhället på grund av tiggarna inte kan det svenska språket. Eva säger att detta leder till att de inte kan delta i det vanliga. Vad det vanliga innebär är oklart men jag tolkar det som att det vanliga är konstruerat och där kan inte tiggarna delta. Att hänvisa till något som är vanligt innebär inom teorin om normer och normalitet också att det måste finnas något som är ovanligt (Svensson 2007) vilket kan förstås som att tiggarna deltar i det som för samhället är något ovanligt.

Till skillnad från Kalle och Eva framställer Tor tiggarens utanförskap ur ett annat perspektiv. Tor ger följande beskrivning på frågan om vad tiggarens problematik handlar om:

Det är att man har växt upp i ett land [...] där dom här människorna har blivit så diskriminerade och lever i ett jobbigt utanförskap och barnen går knappt i

skolan och det är väldigt svårt för dom här grupperna att få jobb. Så väldigt svåra förhållanden, mat för dagen det är dåligt med hygien och hälsa, alltså dom får inte den hjälp som dom borde, alltså utbildning och hälsa är ju två grundproblem i de här länderna, plus att dom inte får sysselsättning att dom inte är en del av samhället (Tor Frivillig socialarbetare).

Tor ser tiggarens situation och utanförskap som något som grundläggs i deras hemland. Där lever tiggarna i ett som Tor beskriver det jobbigt utanförskap eftersom att barnen knappt går i skolan och det är svårt för dom här grupperna att få jobb. Kennedys och Fitzpatrick's (2001) skriver att det är viktigt att studera tiggarens problematik i en större kontext och menar att människor som tigger ska ses som en produkt av socialt utanförskap. Ofta befinner sig dessa människor i en långsiktig utsatthet och fattigdom (ibid). Denna syn kan förklara Tors framställning av tiggarens utanförskap, Tor ser tiggarens utanförskap i ett större sammanhang där diskriminering och utanförskap är två viktiga aspekter som bidragit till att människor har börjat tigga. Kennedys och Fitzpatrick's (2001) menar för att kunna hjälpa tiggarens i dennes situation bör insatserna riktas så att de motverkar socialt utanförskap.

6.3 Socialarbetarens normativa syn på tiggaren och dennes situation

Intervjupersonerna har under intervjun använt uttrycksfulla ord som hemsk, fruktansvärt, förskräckligt när dom beskriver tiggarens situation. Tor menar att det gör någonting med oss att se människor som sitter och tigger. En del menar han väljer att ge någonting och hälsa vänligt medan andra inte klarar det. Tor hävdar att det även finns dom som tycker att tiggarna inte skall få sitta och tigga utan vill att de ska åka hem och att deras länder ska ta ansvar för sina medborgare. När Anna beskriver tiggarens situation använde hon många uttrycksfulla ord:

Den är förskräcklig. Det är tragiskt, det är sorligt och det är hemskt. Det är fruktansvärt. Att dom ska just tiggare, jag tänker romen, eftersom det är romer som vi träffar men tiggaren kan ju vara från många andra länder också

och kultur och så. [...] ingen ska behöva leva så, ingen ska bli tvingad till att tiggare för att få mat för dagen och överleva (Anna Frivillig socialarbetare).

Inom det socialkonstruktivistiska synsättet ser man språket som socialt konstruerat. Språket har en viktig roll i hur vi uppfattar verkligheten (Wenneberg 2010) och vårt sätt att förstå världen kommer ifrån andra människor (Burr 2003). Socialarbetaren är en del av skapandet av verkligheten och denna verklighet står ständigt i omförhandling (Wenneberg 2010). Annas uttrycksfulla framställning av tiggarens situation kan därmed förstås som att Anna uppfattar tiggarens situation som oacceptabel och genom sitt språk vill hon förstärka den situation genom att använda ord som förskräcklig och hemsk. Annas uttrycksfulla framställning av tiggarens situation kan också få en påverkan på samhällets uppfattning av tiggare där Anna vill genom språket redogöra för att tiggarens situation inte är acceptabel genom att använda dessa uttrycksfulla ord.

Kalle berättar följande:

När jag ser tiggarna så tänker jag att det är miserabelt, det är miserabelt att sitta ute i kylan i tjugo minus om det nu, det är miserabelt att sitta ute om det är fyra puls med. [...] det är ingen rolig syn, man kan ju självklart känna meddom (Kalle Socialsekreterare).

Likt Kalle ger Ola en framställning av tiggarens situation där han känner sympati med dem men Ola problematiserar också samhällets syn på tiggare:

Så att det är ju känns ju jobbigt på det sättet man alltså lider med det där också ärligt talat som en människa att hur känns det för mig att sitta där och be. En del kanske tror att dom spelar teater eller det är gäng eller sådär men alltså dessa fördomar finns naturligtvis, men man blir irriterad, på våra vackra gator varför finns det tiggare sådär va, vad är det här? Och istället för att se till att förstå varför dom är här man på något sätt ser ner på dom (Ola Socialsekreterare).

Olas framställning av att människor blir irriterad på tiggare för att de finns på det som han säger ”våra vackra gator” är ett synsätt som styrks i forskningen. Engebriksen (2012)

beskriver att människor upplever ofta tiggaren som en plåga eftersom denne förstör upplevelsen av staden som en frihet då man ständigt konfronteras med att ge tiggaren pengar. Socialarbetarnas normativa syn på tiggaren förstärker föreställningen (som tidigare har framkommit i analysen) om tiggarens situation som onormal, avvikande och också till en situation som är oacceptabel för människan. Svensson (2007) skriver om att alla människor har värdering och normer och att dessa speglar hur vi tänker och handlar och tar sin utgångspunkt i normaliteten. Respondenterna har värderingar och normer om att tigga inte tillhör det normala vilket speglas genom deras uttrycksfulla ord om tiggarens situation, som ligger långt ifrån normalitetsgränsen.

6.4 Socialarbetarens framställning om varför människor är i Sverige och tigger

Jag bad intervjupersonerna att svara på frågan varför de tror att människor kommer till Sverige och tigger. Det som generellt framkommer i framställningarna är att människor som tigger kommer till Sverige för att de är fattiga, att de inte har någon möjlighet till försörjning i hemlandet och att detta gör att de åker till Sverige för att tigga pengar. En annan framställning som också visade sig i intervjupersonernas svar var att de beskrev varför just Sverige valdes ut som land. Ola valde att svara på frågan angående varför han tror att människor rester till Sverige och tigger genom att själv gå in i rollen som tiggare och berätta:

[...] jag kan ju leva där i trygghet, jag kan sitta där och tigga och få hundra kronor för dagen och äta mat, medicin och akutbehov vård till exempel, röda korset andra ideella föreningar som finns hjälper mig sådär, hellre det än att vara kvar i Polen eller Rumänien och det finns ingenting (Ola socialsekreterare).

På frågan om han trodde att tiggarna var nöjda med att befinna sig i Sverige och tigga och svarade han följande:

Ja jag tror jag, för sin existens helt enkelt det tror jag. Dom är mer trygga här än där va (Ola socialsekreterare).

Engebrigtsen (2012) bekräftar Olas framställning om att det finns hjälp att få ifrån ideella föreningar. Engebrigtsen (2012) menar att frivilliga organisationer och kyrkan tillsammans med frälsningsarmén har försvarat tiggarens rättigheter och erbjudit sin hjälp.

Likt Ola framställer Anna och Eva att människor har valt att tigga i Sverige för att folk är vänliga samt att de ser även tiggarens möjligheter till att tjäna bättre pengar i Sverige:

Och så ger dom sig ut i Europa, ofta har dom varit i ett annat land innan dom kommer till Sverige eller så har dom inte det utan har hört att Sverige där kan man tigga ihop mycket pengar för där är dom snälla och givmilda (Anna Frivillig socialarbetare).

Ja dom ser ju andra grannar som kommer hem och så att dom har pengar i fickan och dom bygger kan bygga upp sitt hus eller vad dom nu gör med pengarna köper in diesel eller köper en ko och investera och får det lite bättre så och det är den enda möjligheten som finns där nere, det finns inga möjligheter till jobb därför att romer får inte jobb så är det bara, dom får en liten summa barnbidrag eller socialbidrag varje månad men det är runt 1000 kr varje månad (Anna Frivillig socialarbetare).

Ja det är ju för att det inte finns så många alternativ. Det finns ingen möjlighet till jobb i hemlandet och inte i andra länder i södra Europa. Flera länder har ju mer eller mindre stängt för att man ska få komma in och tigga. Danmark och Norge och några till är ju nästa omöjligt. Det finns några ställen man får i Norge men vem vet hur man hittar dit? Och då är det säkrare att ta sig hit för här får man tigga (Eva Frivillig socialarbetare).

Dessa framställningar ifrån intervjupersonerna om att människor som tigger har sökt sig till Sverige för att dom har hört att man kan få pengar här bekräftas i Mäkinens (2013) studie där hon menar att romer söker sig till de nordiska länderna i tron om att få ett bättre liv och detta

genom att tigga på stadens gator. Eva menar till skillnad från Mäkinen att i Danmark och Norge är det svårt att tigga eftersom man har förbjudit tiggeri på de flesta platser. Ytterligare menar Mäkinen (2013) att människor som tigger i andra länder ofta gör det eftersom de befinner sig i ett akut behovsläge. Vad detta akuta behovsläge innebär är svårt att veta, Ola talar om akuta behov som går att få tillgå i Sverige medan Anna och Eva talar om ett behov av jobb och inkomst. Dessa framställningar tolkar jag dock inte vara några akuta behovslägen som Mäkinen (2013) talar om utan mer som långvariga behovslägen.

Engebrigtsen (2012) framställde att norska medborgare har föreställningar om att tiggare inte är fattiga utan att de lurar medborgarna, detta genom att de låtsas ha funktionshinder. Denna framställning är något som inte bekräftas av intervjupersonerna då majoriteten påtalar att människorna inte får något jobb, vilket jag tolkar som att man inte har någon inkomst och därmed inga pengar.

Anna berättar att romer (jag efterfrågade tiggaren) får barnbidrag men att detta är allt, vilket jag tolkar som att man är fattig. Anna framställer också att tiggarna kan få ihop mycket pengar i Sverige eftersom att man är snälla och givmilda här. Detta är inget som bekräftas i den tidigare forskningen snarare det motsatta. Engebrigtsen (2012) menar att den norska befolkningen ofta upplever tiggaren som en plåga, även Alenius (2012) beskriver att befolkningen i Finland har en negativ uppfattning av tiggarna.

7. Slutsatser

Syftet med denna studie har varit att undersöka och analysera hur socialarbetare i offentlig respektive frivillig sektor framställer människor som tigger i en mellanstor stad i Sverige.

Studien visar att socialarbetarna i första hand framställer människor som tigger som romer från Rumänien eller Bulgarien (de kategoriserades efter sitt ursprung), att de både är män och kvinnor, att de är fattiga och tillhör den svagaste gruppen i samhället både utbildningsmässigt och yrkesmässigt, vilket innebär att de också saknar arbete. Socialarbetarna kategoriserar generellt tiggarna som ”dom andra”, men de har en i grunden sympatisk och empatisk inställning till dem, vilket tidigare forskning också visat (Alenius 2012). Det framkom också

utifrån en av respondenternas framställning att det finns en norm för hur en tiggare ska vara och bete sig för att bli kategoriserad som en tiggare. Vidare framställs tiggarna vara annorlunda på grund av sitt avvikande beteende som grundar sig i deras bakgrund. Dessa beteenden förstods vara avvikande ifrån den svenska normen och samhället vilket gör att tiggaren behöver lära sig att göra rätt. De påståenden om tiggaren som kriminell som Alenius (2012) och Mäkinen (2013) visat på bekräftas inte i denna studie.

Socialarbetarnas beskrivningar av tiggarens situation är i stort samstämd. Socialarbetarna framställer tiggarnas situation som utsatt och att de befinner sig i ett utanförskap, både i hemlandet och i Sverige, på grund av att de är romer. Människor som tigger konstrueras vara utsatta endast för att de är tiggare, vilket även innebär att de måste anpassa sig efter olika kriterier för att få ta del av hjälpinsatser.

Socialarbetarnas framställningar av tiggarens situation kopplar den till något onormalt som avviker från normen, och därmed till en individ som utför något onormalt. Genom uttrycksfulla ord som hemskt, miserabel, förskräckligt beskriver socialarbetarna tiggarens situation. Dessa uttrycksfulla framställningar förstärker konstruktionen av tiggarens situation som onormal och avvikande och också till en situation som ses som oacceptabel.

På frågan om varför människor är i Sverige och tigger konstruerar socialarbetarna en bild av tiggaren som fattig, som inte har möjlighet till försörjning i hemlandet vilket leder till att tiggarna söker sig till Sverige. Sverige framställs som ett land där medborgarna är givmilda vilket gör att människor kommer hit och tigger. Denna bild stämmer inte överens med vad tidigare forskning visat angående de nordiska länderna (Alenius 2012, Engebrigtsen 2012). Mäkinen (2013) menar att människor tigger på grund av att de befinner sig i ett akut behovsläge vilket flertalet av socialarbetarna inte menar utan de beskriver tiggarens situation mer som ett långvarigt behovsläge. Diskriminering och utanförskap framställs vara två viktiga aspekter till varför människor tigger.

Socialarbetarna i undersökningen har utifrån sina erfarenheter och professioner konstruerat bilden av tiggaren, med utgångspunkt i dennes ursprung, etnicitet och beteende, som någon som tillhör ”dom andra”. En kategori som är annorlunda och som tydligt avviker från den svenska normen om hur man skall bete sig.

7.1 Slutdiskussion

Jag har med denna studie velat visa på och problematisera den bilden av människor som tigger i Sverige genom att studera hur socialarbetare som ska arbeta efter en etisk värdegrund talar om dessa människor. Denna studie visar att de intervjuade socialarbetarnas framställningar om människor som tigger och deras situation tenderar att vara negativ, vilket också bekräftas av tidigare forskningen.

I grunden har socialarbetarna i studien en empatisk och sympatisk syn på människor som tigger men genom starkt värdeladdade ord och kategoriseringar framställer de en negativ bild av tiggaren. Hade socialarbetarna accepterat det faktum att folk är fattiga och tigger skulle möjligtvis tiggarna beskrivits i ”normala” termer. Men eftersom socialarbetarna ser tiggeriet som en oacceptabel situation som inte hör till det normala framställs tiggaren tillhöra en kategori som är avvikande och annorlunda i det svenska samhället.

Jag har ett flertal gånger i studien framhållit att socialarbeters framställningar har en betydande inverkan på individers uppfattning av olika fenomen. Bilden av tiggaren i denna studie har negativa inslag, vilket kan bidra till en negativ inverkan och syn på dem som tigger. Men eftersom jag i studien har visat på vad som ligger till grund i socialarbetarnas framställningar hoppas jag att denna studie i första hand bidrar till en ökad förståelse för tiggaren och dennes situation.

Det som är problematiskt och motsägelsefullt i ovanstående resonemang är framställningarna om tiggarens beteende som avvikande. Dessa framställningar, som ett fåtal av socialarbetarna ger, syftar inte på att tala om tiggeriet som avvikande eller annorlunda utan talar om tiggaren som individ och dennes beteende som avvikande. Så, å ena sidan finns det en empatiskt och sympatiskt grundsyn där socialarbetaren framställer tiggeriet som avvikande och annorlunda, å andra sidan framställs individiden som tigger som annorlunda och avvikande och som måste uppfostras och normaliseras. Så vad får socialarbetarnas framställning för inverkan på individers uppfattning av människor som tigger?

Syfte med denna studie, som tidigare framförts, var att undersöka socialarbeters framställning av människor som tigger. Människor som tigger eller tiggare var dock ett större och komplexare fenomen än vad jag först trodde. Det var ofrånkomligt att komma in på romer och den situation som råder för dessa människor. Detta har lett till att min empiri till stor del

behandlar framställningar av romernas situation och dess problematik. Detta var inte min avsikt, utan den var att förutsättningslöst undersöka framställningen av människor som tigger. Detta kan olyckligtvis bidra till ökad stigmatisering av romer, men å andra sidan bidra till en bättre och mer nyanserad bild av tiggaren.

I min studie har frågor kring socialarbetares syn på romer belysts och väckts. Hur hade framställningen sett ut om jag hade frågat socialarbetarna om romer istället för tiggare? Hade svaren blivit liknande eller hade utfallet blivit annorlunda? Detta skulle kunna vara en ingång till fortsatt forskning.

8. Referenser

Alenius, Kari (2012) ”Beggars, scammers, discriminated against by the whole of Europe: Romania’s Roma in Finnish tabloids, 2008-2011”. *The Romanian Journal for Baltic and Nordic Studies* 4,2 87-109

Andersson, Gunvor & Swärd, Hans (2008) ”Etiska reflektioner”. I Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Rosmari Eliasson-Lappalainen & Katarina Jacobsson (red) *Forskningsmetodik*. Stockholm: Natur & Kultur

Beijer, Ulla (1999) Tiggeri – ett nygammalt fenomen. FoU-rapport 1999:29. Stockholm: Socialtjänst förvaltningen Forsknings- och utvecklingsenheten.

Blenberg, Erik (2006) ”Etik för socialt arbete”. I Anna Meeuwisse, Sune Sunesson & Hans Swärd (red) *Socialt arbete. En grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB

Burr, Vivien (2003) *Social constructionism*. Routledge New York: Taylor & Francis Ltd

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (2008) *Struttjejer, arbetssökande och samarbetsvilliga. Kategoriseringar och samhällsmoral i socialt arbete*. Malmö: Liber AB

Edlund, Pernilla, Jensen, Stina & Lindell, Anne-Lie (2014) ”Socialt utsatta EU-medborgare i Malmö – deras situation och behov”. Rapport utgiven av *Sociala Resursförvaltning*: Malmö stad

Engebrihtsen, A.I. (2012) ”Tiggerbander og kriminelle bakmenn eller fattige EU-borgere? Myter og realiteter om utenlandske tiggere i Oslo”. Oslo: *Nova*. (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, 2012:2).

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran (2011) ”Intervjuer”. I Göran Ahrne & Peter Svensson, (red) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber AB

Europa (2014) ”BASFakta om EU”. *Europeiska Unionen* <http://europa.eu/about-eu/index_sv.htm> (2014-10-28)

Geremek, Bronislaw (1991) *Den europeiska fattigdomens betydelse*. Stockholm: Ordfronts förlag

Jönson, Håkan (2010) *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning & socialt arbete*. Malmö: Liber AB

Kennedy, Catherine & Fitzpatrick, Suzanne (2001) "Begging, Rough Sleeping and Social Exclusion: Implications for Social Policy". *Urban Studies*, 38,11, 2001-2016.

Länsstyrelsen Stockholm (2014) "Utsatta EU-medborgare i Sverige. Lägesrapport ur ett människohandelsperspektiv"

<<http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2014/R2014-10-Utsatta-EU-medborgare-i-Sverige-webbpdf.pdf>> (2014-11-15).

Mediearkivet (2014) "Tiggare" <<http://ret-web05.int.retriever.no/services/archive/search>> (2014-12-18)

Meeuwisse, Anna (2007) "Sociala kategoriseringar, ojämlikhet och motståndsstrategier". I Kerstin Svensson (red) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2006) "Vad är socialt arbete?" I Anna Meeuwisse, Sune Sunesson & Hans Swärd (red) *Socialt arbete. En grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2013) "Introduktion: Vad är ett socialt problem?" I Anna Meeuwisse & Hans Swärd (red) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur

Mäkinen, Virpi (2013) "Are there fundamental rights for roma beggars in Europe?" *Political Theology*, 14,2, 201-218.

Sahlin, Ingrid (2013) "Sociala problem som verklighetskonstruktioner". I Anna Meeuwisse & Hans Swärd (red) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur

Socialstyrelsen (2014) "Rätten till socialt bistånd för EU-medborgare"

<<http://www.socialstyrelsen.se/nyheter/2014juni/rattentillsocialtbistandforeu-medborgare>> (2014-10-16)

Svenska Akademiens ordbok (2003) ”Tiggare” <<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>> (2014-10-29)

Svensson, Kerstin (2007) ”Normer, normalitet och normalisering”. I Kerstin Svensson (red) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Svensson, Peter & Ahrne, Göran (2011) ”Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt”. I Göran Ahrne & Peter Svensson (red) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber AB

Swärd, Hans (2007) ”Om outsiders och att hålla normalitetsdjävulen i schack”. I Kerstin Svensson (red) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Thomassen, Magdalene (2012) *Vetenskap, kunskap och praxis: Introduktion till vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet i Stockholm

Wenneberg, Barbro (2010) *Socialkonstruktivism – positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber AB

Östnäs, Anders (2007) ”Norm och normalisering inom handikappvetenskap och handikappidrott”. I Kerstin Svensson (red) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

9. Bilagor

9.1 Bilaga 1 Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

1. Vart arbetar du?
2. Vad har du för utbildning?
3. Vad har du för arbetsuppgifter?
4. Kommer du i din yrkesroll i kontakt med människor som tigger?
På vilket sätt kommer du i kontakt med människor som tigger?
5. Kan du berätta vilka erfarenheter har du utifrån din yrkesroll av människor som tigger?

Socialarbetarens syn på människor som tigger

6. Kan du beskriv vem tiggaren är?
7. Hur ser du på att människor tigger?
8. Vad vet du om dem som tigger?
-Kan du säga nått om tiggarens bakgrund?

Problematiken

9. Vad skulle du säga att tiggarens problematik handlar om?
Beror tiggeri på individuella orsaker eller på hur samhället ser ut?
10. Varför tror du att människor reser hit till Sverige och tigger?
11. Hur ser du själv på tiggarens situation?
12. Hur skulle tiggaren själv beskriva sin situation tror du?

Organisationens arbetssätt, insatser och åtgärder

13. Hur arbetar ni/du med människor som tigger?
14. Vad tycker du man borde göra för människor som tigger?
Insatser? Åtgärder? Långsiktigt/kortsiktigt?

9.2 Bilaga 2 Intervjuinformation till respondenter

Hej!

Mitt namn är Johanna Hjertstedt, jag studerar socionomprogrammet på Socialhögskolan i Lund. Jag skriver denna termin min kandidatuppsats och har valt att undersöka socialarbeters syn på människor som tigger i Sverige. Jag har valt att vända mig till socialarbetare inom både frivillig och offentlig sektor för att undersöka hur dessa ser på människor som tigger.

För att kunna genomföra denna undersökning behöver jag intervjua socialarbetare och vänder mig därför till dig med frågan om ni kan tänka er att ställa upp för en intervju. Intervjun kommer att vara ca 30-45 minuter. Man behöver inte förbereda sig innan intervjun utan jag kommer ställa frågor kring ämnet.

Att ställa upp på intervjun är frivilligt och man kan när som helst avbryta sin medverkan. Jag kommer behöva spela in intervjun. Intervjun kommer att behandlas anonymt och materialet kommer endast användas för uppsatsens syfte.

Detaljer som tid och plats kommer jag tillsammans med dig överens om. Jag kommer gärna till ditt kontor och har intervjun där. Jag uppskattar verkligen all hjälp jag kan få och är verkligen tacksam om ni kan avsätta lite av er tid till detta. Har ni några frågor så tveka inte att höra av er till mig!

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar, Johanna Hjertstedt

Mina kontaktuppgifter är:

e-post: XXX

Telefon: XXX